

ЕЛФ У НАСТАВИ ЕНГЛЕСКОГ ЈЕЗИКА: ИСПИТИВАЊЕ СТАВОВА СРПСКЕ АКАДЕМСКЕ ЗАЈЕДНИЦЕ

Апстракт Циљ емпиријског дела истраживања био је да се испита став српске академске заједнице према енглеском језику као *lingua franca* (ЕЛФ), неутралном варијетиету енглеског језика. Резултати би могли представљати полазишну тачку разматрања перцепције укључивања ЕЛФ-а у језичку образовну политику и, последично, наставу енглеског језика у Србији. Истраживање је обухватило чланове српске академске заједнице, студенте различитих факултета и професоре енглеског језика на државним и приватним универзитетима у Београду, Нишу и Новом Саду. Испитивањем њихових ставова према кључним постулатима концепта ЕЛФ-а донети су закључци о постојећем ставу о енглеском језику из перцепције савремених лингвистичких школова. Потребу за применом либералније политике концепта ЕЛФ-а генеришу како захтеви тржишта, тј. оних којима енглески језик представља прешкожно практично средство међународне комуникације, тако и неопходности усклађивања са савременим лингвистичким тенденцијама и образовним смерницама које препоручује Савет Европе.

Кључне речи: енглески језик као *lingua franca*, варијетиети енглеског језика, наставка енглеског језика, језичка образовна политика, ЕЛФ у образовању у Србији.

Увод

Предмет овог истраживања је анализа ставова према одређеним аспектима енглеског језика као *lingua franca* (ЕЛФ), варијетета енглеског језика који одступа од стандардне варијанте британског или америчког енглеског језика. Термин *линџа франка* је преузет од Арапа, који су тако називали све европске језике, тј. језике крсташа. Арапи су у доба крсташких ратова све људе западне Европе називали Францима. ЕЛФ се користи и подучава у интернационалном окружењу, при чему су главни актери промена у језику сами говорници којима он није матерњи језик. Приписује му се функција помоћног, неутралног језика којим се у међусобној комуникацији служе говорници којима матерњи језик није исти. Осим тога, посматра се и као засебан варијетет енглеског језика који има своје особености на нивоу лексике, граматике и прагматике у односу на стандардне варијанте енглеског језика.

¹ E-mail: vosmjanski@yahoo.com

Феномен енглеског језика као *lingua franca* предмет је многих дискусија због неодређеног става шта он заправо јесте и како се разликује од других варијетета под сличним именима. Притом, неопходно је истаћи да се под стандардном варијантом енглеског језика подразумева скуп правила која важе у одређеној друштвено-културној заједници изворних говорника енглеског језика (најчешће Американаца или Британаца). Сва одступања се приписују нестандартним варијантама, односно варијететима. Сваки од њих има своју функцију у одређеном контексту и међу одређеним саговорницима, а крајњи циљ њихове употребе је да се оствари успешна комуникација.

Наводећи зашто је баш термин *lingua franca* прикладан за назив једног од варијетета, Џенкинс (Jenkins) оправдава потребу за сагледавање употребе енглеског језика из угла варијетета: „ЕЛФ наглашава улогу енглеског у комуникацији између говорника којима су матерњи језици различити, што је примарни разлог за учење енглеског данас; сугерише идеју заједнице, радије него отуђења; наглашава сличности радије него разлике; имплицира да је мешање језика прихватљиво... тако да нема ничег погрешног у задржавању одређених карактеристика матерњег језика као што је акценат; на крају, латинско име симболично укида поседовање енглеског од стране изворних говорника и даје га свима на употребу“ (Jenkins, 2000: 11).

У том случају, ради што бољег разумевања, сви говорници, а нарочито они којима матерњи језик није матерњи, у ситуацији су да у интернационалној комуникацији уносе промене у енглески језик који говоре. Те промене не одступају само од стандардних варијаната изворних говорника, већ и од варијетета енглеског карактеристичног за регион из кога потичу. Тако ЕЛФ постаје питање способности говорника да се прилагоди саговорнику, што изискује обострани труд и напор.

Поред тога, концепт енглеског језика као глобални *lingua franca* не подразумева један варијетет интернационалног енглеског језика који је препознатљив и кодификован. Наиме, Џенкинс (Jenkins, 2006) истиче да се под његовим концептом подразумева да свако ко учествује у међународној комуникацији треба да у свом језичком репертоару поседује одређене језичке форме (фонолошке, лексичко-граматичке) које су у широкој употреби и које су разумљиве за већину говорника из различитих језичких контекста, а да се у исто време говорници охрабрују да уче и користе свој локални варијетет у локалном комуникативном контексту. Овакав приступ је најлакше илустровати примером из Аустралије у којој се читава сва комплексност употребе варијетета. Енглески језик који се овде користи је кодификовани стандард са признатим аустралијским дијалектом и званичним речником. Становници Аустралије говоре локални енглески под утицајем њихових матерњих језика који представља *lingua franca* у комуникацији између Аборицина и других становника који иначе говоре међусобно неразумљиве аборицинске језике. Поред тога, у Аустралији се говоре и други варијетети попут индијског енглеског, кинеског енглеског, малајског енглеског. Због тога је за успешну комуникацију у Аустралији неопходна „мултидијалектална компетенција“ у чији састав улази „пасивна компетенција да се разумеју сви варијетети енглеског језика“ (Canagarajah, 2006: 233).

Када је реч о употреби енглеског језика у Европи, закључујемо да се енглески језик шири у светлу двесупротстављенетенденције – глобализације и регионализације. С једне стране, то генерише његову полицентричност, док с друге стране подстиче употребу

и учење других језика. Стога, европска језичка политика предвиђа модел *English-plus* који подразумева учење матерњег језика уз обавезна два страна језика, све званичне језике чланица ЕУ сматра и службеним и радним и штити мањинске језике према Повељи о заштити мањинских и регионалних језика (Bugarski, 2009).

Одлука о томе који варијетет енглеског језика користити, као и на који начин га користити, веома је важна одлука, и то зато што она не обликује само језичко понашање, већ и разумевање заједничке европске културе. У том случају варијетет ЕЛФ има предност над стандардним варијететом британског или америчког енглеског који су представљали узор. Наиме, интернационално оријентисани *lingua franca* лишени норми једне одређене културе има потенцијал да подржи стицање интеркултурне комуникативне компетенције, делује као противтежа англоамериканизацији и представља носиоца заједничке европске културе (Modiano, 2009: 75). Из наведеног се закључује да се ЕЛФ бори за своје место у оквиру политике индивидуалне вишејезичности и да је питање времена када ће се овој теми и званично посветити пажња у институционалном смислу, тј. када ће ЕЛФ званично бити укључен у Европску образовну политику и планирање. То ће за крајњу последицу имати разматрање перспективе укључивања ЕЛФ-а у наставу енглеског језика у Србији, на шта, између осталог, наше истраживање жели да скрене пажњу академске јавности.

Кратак преглед релевантних истраживања

Потреба за увођењем иновација како у језичку образовну политику тако и у саму наставу енглеског језика огледа се и у чињеници да се емпиријска истраживања на опису ЕЛФ-а већ увелико раде, те да има конкретних резултата у области фонологије (Jenkins, 2000), прагматике (Meierkord, 2002), лексике и граматике (Seidlhofer, 2011).

Значајнији допринос је направљен у фонологији. Џенкинс (Jenkins) је у својој књизи *The Phonology of English as an International Language* (2000) понудила преглед карактеристика изговора које у емпиријским истраживањима нису реметиле међусобно разумевање говорника којима енглески није матерњи језик. Она је сачинила „Jenkins' *Lingua franca* Core“ који садржи карактеристике које су релевантне и реално потребне за једног ученика интернационалног енглеског.

За потребе истраживања у области лексике и граматике тренутно се ради на формирању и прикупљању података за неколико корпуса енглеског језика.

Највећи корпус је Бечко-окфордски интернационални корпус енглеског језика (Vienna-Oxford International Corpus of English, VOICE), под руководством Барбаре Зајдлхофер на Универзитету у Бечу. За афирмацију оваквог приступа енглеском језику, посебно је важна подршка издавачке куће Oxford University Press, која је уврстила прве напомене Барбаре Зајдлхофер о конкретним лексичким и граматичким тенденцијама у ЕЛФ-у на основу досадашњих истраживања у седмо издање свог речника *Oxford Advanced Learner's Dictionary* из 2005. године.

Поред наведених истраживања у области ЕЛФ-а, за наш рад су релевантне и студије које су се бавиле испитивањем ставова према различитим аспектима ЕЛФ-а. Једна од првих значајних и обимнијих студија је студија лингвисте Тиммиса (Timmis) (2002) у којој је испитан став 180 наставника и 400 студента из 45 земаља. Резултати показују

приврженост норми изворних говорника и то више наставника којима енглески језик није матерњи и самих студената.

Деке Корнил (Decke Cornill, 2003) је испитивала ставове наставника енглеског према ЕЛФ-у у немачким средњим школама. Конкретно, бавила се ставовима наставника према могућој промени фокуса подучавања енглеског језика са варијетета изворних говорника на међународни *lingua franca*. Студија је скренула пажњу на то да наставницима представља проблем лингвистички аспект (шта конкретно треба подучавати што се разликује од стандардног варијетета), али да су се унутар испитаника издвојиле две подгрупе. У једној су били махом наставници гимназије који су нагињали традиционалном приступу подучавања стандардног варијетета узимајући у обзир и културу изворних говорника, док су се у другој групи нашли наставници средњих школа који су у фокус ставили потребу за успешном комуникацијом којој ЕЛФ иде у прилог.

Слична истраживања су радили и Мари (Murray, 2003) са групом од 253 наставника енглеског језика у Швајцарској, Фридрих (Freidrich, 2000) са 190 одраслих ученика енглеског језика у Бразилу, као и Мацуда (Matsuda, 2003) са тридесетак ученика енглеског језика у Јапану. Поред ових аутора, ставове према ЕЛФ-у испитивала је и Џенифер Џенкинс (Jenkins, 2007) у својој књизи *ELF: Attitudes and Identity*. Без обзира на то којим су се аспектом ЕЛФ-а бавили, аутори уочавају примат стандардног варијетета енглеског језика, који стоји у контрадикцији са потребом за успешном комуникацијом која захтева редефинисање циљева учења и фокус на међусобном разумевању у међународном контексту.

С обзиром на чињеницу да у Србији до сада није урађено ниједно слично истраживање из ове области, сматрамо да је неопходно испитати ставове припадника академске заједнице са циљем да се укаже на тренутно стање и правце у којима би истраживање ишло у овој области. Досадашње студије указују на то да настанак варијетета енглеског језика као и сва истраживања везана за њих имају највеће импликације за саму наставу. Поставља се питање коју варијацију енглеског језика предавати и на који начин, ради постизања што вишег нивоа знања у енглеском језику, као и подизања свести о природи језика и о самом језику. На овај начин се повезује практична педагогија с општим питањима образовања. Чињеница је да је перспектива мултилингвалности у којој „светски енглески“ (*World English*) и ЕЛФ имају значајно место у складу с актуелним тенденцијама у социолингвистици и примењеној лингвистици. Упркос томе, још увек је веома тешко доказати да се настава енглеског језика одвија у духу ЕЛФ идеологије и одредити границу где конвенционални прескриптивизам прелази у актуелни дескриптивизам. Сами курикулуми треба да задовоље како потребу да се развију језичке вештине у енглеском, тако и да промовишу учење енглеског језика у интернационалне сврхе.

У циљу доношења закључка у ком правцу би требало радити на усклађивању језичке образовне политике Србије с европским језичким образовним политикама, испитивали смо ставове академске заједнице у Србији према неким аспектима концепта ЕЛФ-а. Обимно истраживање је урађено за потребе докторске дисертације чије одређене резултате користимо у светлу теме којом се бавимо.

Методологија истраживања

Циљ и хипотезе истраживања

Циљ истраживања односи се на утврђивање ставова академске заједнице Србије, конкретно студената и наставника са факултета филолошког и других усмерења према аспектима ЕЛФ-а, имајући у виду да на глобалном нивоу његови говорници (којима у већини енглески језик није матерњи) имају значајан утицај на развој ЕЛФ-а. Поред тога, они се морају узети у обзир када је у питању учење и настава енглеског језика у локалном контексту, те сматрамо да је код нас неопходно отпочети с истраживањима ових и сродних тема. Циљ рада је постављање основе за даља истраживања у области ЕЛФ-а код нас, која би у крајњој линији могла да доведу до креирање педагогија прилагођених средини и методологија за учење енглеског језика. Неопходност овакве студије огледа се у чињеници да су сами говорници енглеског језика главни носиоци промена и да полазиште увођења свих новина представља анализа њихових ставова и потреба који ће обликовати даље педагошке активности.

Ово истраживање настоји да потврди следеће хипотезе.

Прва хипотеза је да су приоритетни разлози наше академске заједнице за учење енглеског језика могућност комуникације, тј. споразумевање са људима широм света без обзира на њихово порекло, као и генерално жеља за ширим образовањем.

Друга хипотеза је да под утицајем дубоко укореваних идеја о енглеском језику и улози његових матерњих говорника у његовом развоју наша академска заједница нема довољно развијену свест о могућности укључивања ЕЛФ-а у језичку образовну политику и, последично, наставу енглеског језика у Србији. У том случају резултати истраживања представљају релевантне податке који би могли да допринесу настојању лингвиста да се постепено и систематски ради на промени става према ЕЛФ-у, који на глобалном нивоу добија све већи значај.

Трећа хипотеза је да наставници и студенти са факултета филолошког усмерења имају конзервативнији став према прихватању енглеског језика као варијетета који служи као апсолутно незаобилазно средство интернационалне комуникације, а лингвистички се разликује од британског и северноамеричког енглеског. Сходно томе, потребу за применом либералнијег приступа концепту варијетета генеришу захтеви тржишта, тј. они којима енглески језик представља претежно практично средство међународне комуникације.

Узорак

Истраживање је спроведено током прве половине 2014. године и обухватило је 578 испитаника, 531 студента и 47 професора енглеског језика оба пола и различите старости. Испитаници студирају и раде на државним и приватним универзитетима у Београду, Нишу и Новом Саду. Када је о заступљености појединих универзитета реч, Универзитет у Новом Саду је заступљен са 66 испитаника, што представља 11,4% свих испитаника. Универзитету у Нишу припада 24,9% испитаника (144 испитаника), док је Универзитет у Београду заступљен са 180 испитаника (31,1%). Са приватног Универзитета Сингидунум из Београда је 31,1% испитаника, тј. њих 180.

Инструменти

Мерне инструменте примењене у истраживању представљају два упитника, један намењен наставницима, а други студентима. Инструменте смо конструисали за потребе испитивања ставова наставника и професора са универзитета у Србији према одређеним аспектима енглеског језика као *lingua franca*. Упитник за наставнике се састоји од тридесет и једне ставке, док упитник за студенте садржи тридесет ставки. Попуњавање упитника није трајало дуже од 30 минута. Инструменти представљају комбинацију анкете и петостепених скала Ликертовог типа (тзв. сумационих скала).

Први део инструмента садржи питања анкетног типа која се тичу социјално-демографских података (пол, факултет, место студирања/запослења) и варијабле попут дужина учења/предавања енглеског језика, употреба енглеског језика у свакодневном животу, комуникација са странцима и боравак у иностранству.

Други део инструмента садржи три питања и 27 тврдњи (односно 28 тврдњи кад је реч о упитнику намењеном наставницима). Сва три питања су затвореног типа, тј. од испитаника је затражено да заокруже неке од одговора са којима се слажу. Тврдње су састављене тако да изражавају или умерено (до јако) позитиван или умерено (до јако) негативан став. Свакој тврдњи је придружена петостепена скала одговора од „уопште се не слажем“ до „потпуно се слажем“.

Напомињемо да је за потребе овог рада узет у обзир први део инструмента са социјално-демографским подацима и питање и тврдње из другог дела инструмента које су релевантне за циљеве и хипотезе овог рада. Наиме, подаци за ово истраживање су прикупљени на основу изјашњавања испитаника о разлозима за учење енглеског језика, као и њихових ставова према глобалној употреби енглеског језика у циљу споразумевања припадника различитих култура и нација. За потребе овог рада испитан је и однос према тврдњи да говорници којима енглески језик није матерњи углавном долазе у контакт са говорницима из неанглофоних земаља, као и према тврдњи да енглески језик данас више не припада својим изворним говорницима (нпр. Британцима, Американцима, Аустралијанцима...), већ свима који се њиме служе.

Добијени подаци су подвргнути дескриптивној статистици, док је за тестирање разлика између група коришћен χ^2 (хи квадрат) и т-тест за независне узорке, у зависности од тога да ли су тестиране разлике група на отвореним и затвореним питањима или на питањима формулисаним у форми Ликертове скале.

Варијабле

Значајну варијаблу за наше истраживање представља студирање/рад студента/наставника на матичном факултету, тј. катедри за англистику на филолошким/филозофским факултетима. Од укупног броја испитаника, 26,8% студира/ради на катедри за англистику наведених државних универзитета, док остатак (73,2% испитаника) студира/ради на осталим катедрама наведених државних и приватних универзитета.

Када је реч о дужини учења енглеског језика, од укупног броја студената, 2,1% (11 испитаника) учи енглески језик до годину дана, 4 % у периоду од 1 до 4 године, 14,9% студената од 5 до 8 година, 43,7% од укупног броја испитаних студената учи енглески између 9 и 12 година, док 35,4 % учи енглески више од 12 година. Када је

реч о дужини наставничког искуства, највећи број испитаника, њих 14 (29,8%) предаје енглески језик више од 12 година, затим 21,3% испитаника предаје између 9 и 12 година, док само 2 испитаника имају радно искуство мање од годину дана.

Следећа варијабла значајна за анализу резултата истраживања јесте боравак у иностранству. Испитаници су се прво изјашњавали о путовањима у англофоне земље. Највећи број њих (15,2%) је пар пута посетио ове земље, 12% испитаника их је посетило само једном, а само 5% путује туристички сваке године. Високи проценат испитаника (64,4%) никада није посетио ниједну земљу у којој је енглески језик матерњи. Када је реч о посети неанглофоним земљама, највећи број испитаника (43,3%) био је у посети пар пута до сада, док око 39% њих иде сваке године туристички. Незнатан број испитаника (1,2%) проводи у овим земљама неколико месеци годишње, док је само 1,4% њих имало прилику да тамо и живи, а 8,1% испитаника никада није посетило ниједну од ових земаља.

Резултати истраживања и дискусија

Разлози за учење енглеског језика

Имајући у виду улогу коју енглески језик има као незаобилазно средство комуникације у свим животним сферама, испитаници су се за потребе нашег истраживања изјашњавали о приоритетним разлозима за учење енглеског језика данас. Притом су студенти од понуђених разлога бирали оне због којих они лично уче енглески језик, а наставници оне због којих сматрају да је потребно учити енглески језик.

Резултати истраживања показују да је највећи проценат студената (75,5%) навео да учи енглески језик како би се споразумевао са људима широм света без обзира на њихово порекло. На другом месту по важности је разлог да студенти желе генерално да прошире своја знања (62%), док одређени проценат њих (38,2%) сматра да би им познавање енглеског језика помогло да пронађу посао у иностранству. Затим имамо одговор да студенти уче енглески како би се споразумевали са странцима којима је енглески језик матерњи (25,8%), а скоро 22% тврди да учи енглески како би читали стручну литературу на енглеском језику. Најмањи проценат студената (3,8%) сматра да је енглески потребно учити да би се оставио утисак на људе. Занимљиво је да само 19% студената сматра да је потребно учити енглески језик зато што ће то помоћи при проналажењу посла у Србији.

Интересантно је да студенти и наставници уочавају исте приоритетне разлоге за учење енглеског језика, што имплицира да су циљеви и исходи њихових часова усклађени с анализама потреба студената. Наиме, и наставници истичу да је најбитнији разлог за учење енглеског језика могућност комуникације, тј. споразумевања са људима широм света без обзира на њихово порекло, чак 80,9% наставника се тако изјашњава. Следи разлог да енглески треба учити зато што се на тај начин отвара могућност да се прошире знања (63,8% испитаника). Међутим, за наставнике је један од битнијих разлога могућност усавршавања на енглеском језику, тј. читање стручне литературе на енглеском језику (51,1% испитаника). Као и код студената, најмањи проценат наставника

се изјашњава да је познавање енглеског језика битно да би се оставио утисак на људе (само 2,1%). Релативно низак проценат, око 15% испитаника, такође сматра да познавање енглеског језика може бити пресудно у проналажењу посла у Србији.

Овакво изјашњавање чланова академске заједнице у Србији иде у корак са савременим тенденцијама јер се препознаје како потреба за отвореношћу и побољшањем комуникацијом са светом тако и потреба за сталним усавршавањем и образовањем. Притом, резултати истраживања показују да је то униформни став испитаника на који немају пресудни значај варијабле попут: студирање/рад на државним/приватним универзитетима, дужина учења/предавања енглеског језика, посете и боравак у иностранству (Ошмјански, 2015). Наиме, студенти и наставници се слажу по питању приоритетних разлога за учење енглеског језика.

Резултати истраживања такође указују на закључак да су практични интереси стављени у други план, попут разлога да познавање енглеског језика повећава шансе за запошљавање у иностранству и Србији. Када је реч о тражењу посла у Србији, овакав став се може тумачити и из угла недовољног уверења да је за запошљавање потребно познавање страног језика. Једним делом разлог за то лежи у упућености на локални ниво, а другим делом у сумњи да за проналажење посла у Србији знање и вештине представљају увек пресудне критеријуме. У сваком случају, стављање комуникације и проширивање знања у први план добра је основа за прихватање концепта и улога ЕЛФ-а на локалном нивоу.

Истраживање нам је такође скренуло пажњу да када је реч о разлозима за учење енглеског језика ипак долази до статистички значајних разлика у ставовима студената англистике, с једне, и студената осталих факултета, с друге стране. Наиме, студенти осталих факултета истичу споразумевање са људима широм света у убедљиво већем проценту – 81,9%, у односу на 57,6% студената који познавање енглеског језика виде као могућност за ширење знања ($\chi^2 = 93,484$, $p < .05$, $df = 11$). Притом, при навођењу разлога филолози потенцирају потребу за ширењем знања (75,8% испитаника), док је на другом месту могућност комуникације с остатком света (55,5% њих).

То нас упућује на закључак да студенти филолошког усмерења ипак посматрају енглески језик као предмет своје струке коме сама комуникација са странцима није приоритетни циљ. Из перспективе афирмације ЕЛФ-а у нашој средини, овакво постављање приоритета би могло да представља потенцијални проблем имајући у виду да је само раслојавање енглеског језика и настајање варијетета великим делом настало и из потребе да се олакша комуникација међу људима широм света без обзира на њихово порекло. Имајући у виду да се од филолога очекује да буду носиоци промена у домену језика, неопходно је да се уочи потреба за променама. Уколико иницијативу не покрене ужестручна заједница, није искључена ни друга могућност. Наиме, ситуација у пракси и потребе оних који уче енглески језик због остваривања комуникације са странцима изискују да они којима је бављење енглеским језиком струка ревидирају своје ставове и да их ускладе са савременим лингвистичким токовима. То ће значити да ће се неопходне језичке промене афирмисати кроз наставни процес и образовни систем у целини.

Следећи податак указује на то да ће до таквих притисака из праксе у перспективи незаобилазно доћи. Поред тога што се разлози за учење језика испитаника са

државних и приватних факултета поклапају, процентуално значајно већи број студената са приватних факултета истиче разлог комуникације са људима широм света – 86,4% њих према 70,1% студената са државних факултета ($\chi^2 = 25,703$, $p < .05$, $df=11$).

Притом, такође се већи проценат студената који имају прилику да чешће путују у неанглофоне изјашњава за разлог комуникације са странцима – 81,2%, према 72% испитаника који нису посетили ове земље. Њима је такође важнија и могућност проналажења посла у иностранству, те се за тај разлог изјашњава 46% оних који путују у иностранство у односу на 33,4% испитаника који нису у тој прилици ($\chi^2 = 24,837$, $p < .05$, $df=11$).

Резултати такође показују да се и код наставника разликује став када су у питању разлози за учење енглеског језика у односу на чињеницу да ли бораве у иностранству, тј. у англофоним земљама. Наиме, разлог који се односи на могућност комуникације са странцима је и даље код свих на првом месту, али се уочава да је онима који путују важнији разлог могућност ширења знања (71,8%). За групу наставника која није у прилици да одлази у земље енглеског језика, тај разлог пада на четврто место, после разлога да читају стручну литературу и пронађу посао у иностранству, и тако се изјашњава само 25% испитаника. Интересантно је и да наставници који путују придају значај потреби да се енглески језик учи због могућности читања садржаја на интернету. На тај начин се изјашњава 15,4% њих, док нико од наставника који не путује не дели тај став.

То упућује на својеврсну повезаност мобилности и употребе савремених информационих технологија са либералнијим ставом и отвореним приступом новим, другачијим концептима. Резултати нам сугеришу да усмереност ка практичним знањима данас доминира на тржишту, а препознавање тога кореспондира и са одласцима у иностранство који нам дају ширу слику о потребама савременог света. Концепт ЕЛФ-а излази у сусрет таквим потребама и за очекивати је да га прихвати прво ужестручна јавност, а потом и ширира академска заједница, те да постане део образовног система.

Перцепција глобалне употребе енглеског језика

Енглески језик данашњице је одавно изашао из оквира употребе као матерњи или први језик. Након изјашњавања о разлозима за учење енглеског језика, прва тврдња према којој су испитаници изражавали свој став је да се енглески језик данас користи свуда у свету за споразумевање људи из различитих култура и нација. Став према овој тврдњи указује на перцепцију данашње улоге енглеског језика на глобалном нивоу, која представља основу за даље активности када је у питању концепт раслојавања енглеског језика, његових варијетета, као и самог ЕЛФ-а.

Резултати истраживања показују да се велика већина испитаника у потпуности слаже са тврдњом – 70,2%. Одређени проценат испитаника, око 24%, донекле се слаже, што говори да је око 94% наставника и студената, чланова домаће академске заједнице обухваћених истраживањем, свесно глобалне употребе енглеског језика и његове улоге као незаобилазног средства интернационалне комуникације. Међутим, треба узети у обзир и да постоји проценат од 6% испитаника који не заступа овај став, тј. да ипак постоји одређена доза резервисаности према овој тврдњи. Интересантно је да се и оквиру група које чине само наставници или студенти, 70% испитаника у

потпуности слаже са тврдњом, али да нико од наставника не одбацује ту тврдњу нити се донекле не слаже са њом, што код студената није случај.

Поред тога, упоређивањем ставова испитаника са државних и приватних факултета т-тест показује да се испитаници са државних факултета у мањој мери слажу с овим ставом ($t=-2.105$, $p=0.036$, $df=463.787$). Наиме, на њихов резервисанији став према тврдњи указује статистички значајно мања аритметичка средина ($M=4.59$, $SD=0.721$) од испитаника са приватних факултета ($M=4.70$, $SD=0.555$).

С једне стране, овакво изјашњавање малог броја испитаника не оспорава нужно кључну улогу енглеског језика у комуникацији на глобалном нивоу, већ указује на необавештеност. С друге стране, у питању је узорак који чине чланови академске заједнице, те је очекивано да необавештеност о овом питању не треба да представља разлог.

Перцепција данашње раширене употребе енглеског језика и потреба да се одступи од стандардних варијаната британског/северноамеричког је уско повезана са свешћу о томе да данашњи говорници којима енглески језик није матерњи углавном долазе у контакт са говорницима из неанглофоних земаља. Истражили смо да ли испитаници сматрају да ће углавном долазити у контакт с неизворним говорницима енглеског језика.

Резултати истраживања показују да 36,3% испитаника нема јасан став према овом питању. Релевантан податак у овом случају је да се 33,2% испитаника донекле слаже са тврдњом, док се донекле не слаже 7,8% процената. У потпуности одбацује дату тврдњу 7,8% испитаника, док се у потпуности слаже 14,4% испитаника.

Коришћењем т-теста за тестирање разлика међу групама на питањима формулисаним у форми Ликертове скале уочено је да на овакав став уопште нису утицале посете иностранству, чак ни боравак у неанглофоним земљама када су испитаници били у контакту са говорницима различитог порекла и имали могућност да провере ову тврдњу. Наиме, упоређивањем ставова испитаника који су чешће боравили у иностранству и оних који нису имали ту могућност не долази до статистички значајне разлике ($t=-1.900$, $p=0.058$, $df=509.875$).

Неизношење јасног става према овом питању може да утиче на признавање потребе да у интернационалној комуникацији која се у већем броју случајева одвија између говорника којима енглески језик није матерњи не мора да се користи стандардни британски/амерички варијетет енглеског језика, већ енглески као *lingua franca* који ће бележити одступања од поменутих стандардних варијаната не реметећи успешну комуникацију.

У уској вези с овим питањем је и став према познатом Видоусоновом питању о „поседовању“ енглеског језика. Наиме, у теорији се услед савремених дешавања везаних за глобалну употребу језика полако одустаје од тезе да енглески језик још увек припада својим изворним говорницима (нпр. Британцима, Американцима, Аустралијанцима...), већ свима који се њиме служе. За наше истраживање је посебно важно да испитамо ставове чланова домаће академске заједнице према овом питању.

Анализа ставова према овом питању је показала да испитаници углавном сматрају да енглески језик данас више не припада својим изворним говорницима (нпр. Британцима, Американцима, Аустралијанцима...), већ свима који се њиме служе. Укупан проценат испитаника који се са тврдњом слаже је 62,1%, док јасан став не изражава око 26% испитаника.

Упоређивањем ставова наставника и студената са катедри за англистику са ставовима испитаника са других факултета уочено је да филолози имају конзервативнији став по овом питању, тј. да се они процентуално у мањој мери слажу са тврдњом од осталих ($t=-2.690$; $p=0.007$, $df=576$). Наиме, филолози ($M=3,54$; $SD=1,141$) имају статистички значајно мању аритметичку средину од осталих испитаника ($M=3,82$; $SD=1,062$).

То упућује на закључак да је за оне испитанике који се енглеским језиком стручно баве теже да превазиђу своја уверења о „поседовању“ енглеског језика. Наиме, ови испитаници много више везују енглески језик за његове изворне говорнике, што имплицира и инсистирање на стандардним варијететима којима говоре изворни говорници. На тај начин отежавају прихватање чињенице да се енглески језик у служби интернационалне комуникације одвојио од својих изворних говорника и одлажу афирмацију варијетета и самог ЕЛФ-а у стручној јавности.

Међутим, уочен је и резултат који сугерише други угао посматрања овог проблема. Примећена је веза између посета неанглофоним земљама и спремности да се ова тврдња прихвати. Испитаници који имају прилику да чешће бораве у овим земљама (укључени су све подгрупе испитаника) у већем проценту се слажу са овим ставом ($t=-2.578$, $p=0.01$, $df=576$), с обзиром на то имају аритметичку средину ($M=3.88$, $SD=1.112$) која је статистички значајно већа од аритметичке средине осталих испитаника ($M=3,64$; $SD=1,044$).

Овакав резултат нас упућује на закључак да повећана мобилност и изложеност контактима са странцима развија свест о данашњој улози енглеског језика и учвршћује уверење да припада свим говорницима подједнако. Такав став може да има и даље импликације у вези с променама у енглеском језику. Наиме, уколико енглески језик данас припада свим говорницима, онда сви имају подједнако право да буду носиоци промена како у домену лексике и граматике тако и у свим доменима његове употребе. Овакав став представља основу за прихватање и афирмацију варијетета. Резултати анализе према овом ставу показују да у нашој стручној јавности треба да се покрене полемика о концепту варијетета и преиспитају до сада дубоко укоренење идеје о енглеском језику из перспективе савремених лингвистичких токова.

Закључак

Иницијатива за сагледавање теме из овог угла и спровођење истраживања потекла је из потребе да се испитају ставови српске академске заједнице према аспектима варијетета енглеског језика као *lingua franca*. Резултате истраживања сматрамо релевантним за доношење одлуке о увођењу енглеског језика као *lingua franca* (ЕЛФ) у наставу енглеског језика у циљу праћења савремених лингвистичких тенденција и приближавања моделу званичне језичке политике Европске уније.

Закључци су да је став испитаника, чланова српске академске заједнице, да су њихови приоритетни разлози за учење енглеског језика могућност комуникације, тј. споразумевање са људима широм света без обзира на њихово порекло и жеља за ширењем знања. Притом су практични интереси – попут разлога да познавање енглеског језика отвара могућност за лакше проналажење посла у иностранству и у Србији – стављени у други план. Поред тога, испитаници доживљавају енглески језик као незаобилазно и доминантно средство међународне комуникације које се користи

свуда у свету. Међутим, без обзира на овакав генерални став, испитаници не показују јасан став у вези са тврдњом да ће углавном долазити у контакт са говорницима енглеског језика којима енглески језик није матерњи. Притом, када је у питању „поседовање“ енглеског језика, тј. став да енглески језик више не припада својим изворним говорницима (нпр. Британцима, Американцима, Аустралијанцима...), већ свима којима се њиме служе, испитаници показују своје слагање. Важно је напоменути да је упоређивањем ставова наставника и студената са филолошких факултета, тј. катедри за англистику, са ставовима испитаника са других факултета, уочено да англисти имају конзервативнији став по овом питању, тј. да они процентуално у мањој мери заступају овај став од својих колега са других факултета. С друге стране, упоређивањем ставова у односу на дужину боравка у иностранству, закључујемо да повећана мобилност и изложеност контактима са странцима повећава свест о данашњој улози енглеског језика и учвршћује уверење да као инструмент интернационалне комуникације припада свим његовим говорницима подједнако.

На основу свега реченог, покушаћемо да укажемо на идеје везане за концепт ЕЛФ-а које би било пожељно укључити у савремену педагошку праксу наставе енглеског језика. С обзиром на то да још увек не постоји детаљан лингвистички опис ЕЛФ-а, немогуће је у потпуности конципирати адекватан педагошки модел, али се свакако може приступити постепеном укључивању идеја у наставну праксу. Кључни проблем односи се на процес евалуације. Мишљења смо да све док се у научној јавности не појави детаљан лингвистички опис варијетета, настава енглеског језика треба да презентује ученицима граматичко језгро стандардне варијанте. Без обзира на такав став, у процесу евалуације потребно је направити заокрет према оцењивању комуникативне ефективности ученика, а не поштовања граматичких правила. Један од начина да се то постигне је оцењивање знања ученика кроз презентације и разнолике активности при којима више долази до изражаја њихова комуникативна компетенција, јер су у ситуацији да се фокусирају на језичку функцију, а не на правилно коришћење граматичких форми.

Кад је реч о наставном материјалу, препорука је да се у садржајима уџбеника уместо изворних говорника појављују неизворни говорници енглеског језика, што би указало на све значајнију улогу коју они имају у дефинисању ЕЛФ-а. Поред тога, од значаја би било и увођење тема типичних за дату културу, као и дијалога који веродостојно одсликавају употребу енглеског као *lingua franca* у различитим неанглофоним земљама.

Несумњиво је да је један од услова за укључење концепта ЕЛФ-а у педагошку праксу рад на усавршавању будућих предавача, неизворних говорника. За њих би требало припремити уводне семинаре на тему различитих варијетета и актуелних дешавања у енглеском језику у циљу прихватања улоге носиоца потенцијалних промена у оквиру енглеског језика. Будућим предавачима концепт ЕЛФ-а треба да помогне у смислу развоја свести да су они подједнако компетентни предавачи као колеге изворни говорници. Поред тога, они у локалном контексту имају знатну предност над наставницима изворним говорницима у виду познавања специфичности локалне културе, матерњег језика и варијетета енглеског језика који је карактеристичан за то поднебље. У тој ситуацији, уместо инсистирања на уџбеницима страних аутора изворних говорника, требало би охрабрити локалне предаваче да пишу уџбенике. Имајући у виду да у настави преовлађује концепт веродостојне примене стандардног

варијетета енглеског језика, разумљиво је да се локални предавачи не осећају довољно компетентно за такав подухват поред низа других отежавајућих околности.

Намеће се крајњи закључак да ставови чланова српске академске заједнице упућују на потребу покретања дискусије о примени либералнијег приступа концепту варијетета и прихватању ЕЛФ-а као практичног средства међународне комуникације. Иницијатива за ревидирање актуелних ставова тренутно долази делимично од локалних чинилаца, такозваног захтева тржишта, тј. оних који енглески језик користе у практичне сврхе јер им олакшава комуникацију с иностранством. С друге стране, кључну улогу ће свакако имати и фактор неопходности усклађивања са тенденцијама и образовним смерницама које препоручује Савет Европе и које су већ присутне у великом броју европских земаља.

Литература

- Bugarski, R. (2009). *Evropa u jeziku*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- Canagarajah, A.S. (2006). Changing Communicative Needs, Revised Assessment Objectives: Testing English as an International Language. *Language Assessment Quarterly*, Vol. 3, No. 3, 229-242.
- Decke Cornill, H. (2003). "We would have to Invent the Language we are Supposed to Teach": The Issue of English as a Lingua Franca in Language Education in Germany. In M. Byram & P. Grundy (Eds.), *Context and Culture in Language Teaching* (pp. 59-71). Clevedon: Multilingual Matters.
- Friedrich, P. (2000). English in Brazil: Functions and Attitudes. *World Englishes*, Vol. 19, No. 2, 215-223.
- Jenkins, J. (2000). *The Phonology of English as an International Language*. Oxford: Oxford University Press.
- Jenkins, J. (2006). Current Perspectives on Teaching World Englishes and English as Lingua Franca. *TESOL Quarterly*, Vol. 40, No. 1, 157-181.
- Jenkins, J. (2007). *English as a Lingua Franca: Attitude and Identity*. Oxford: Oxford University Press.
- Matsuda, A. (2003). The Ownership of English in Japanese Secondary Schools. *World Englishes*, Vol. 22, No. 4, 483-496.
- Meierkord, C. (2002). 'Language Stripped Bare' or 'Linguistic Masala'? Culture in *Lingua Franca* Communication. In K. Knapp & C. Meierkord (Eds.), *Lingua Franca Communication* (pp. 109-133). Frankfurt: Peter Lang.
- Modiano, M. (2009). EIL, Native-Speakerism and the Failure of European ELT. In F. Sharifian (Ed.), *English as an International Language* (pp. 190-205). Bristol: Multilingual Matters.
- Murray, H. (2003). Swiss English Teachers and Euro-English: Attitudes to a Non-native Variety. *Bulletin suisse de linguistique appliquée*, No. 77, 147-165.
- Ošmјanski, V. (2015). *Koncept engleskog jezika kao lingua franca i njegova percepcija u akademskoj zajednici u Srbiji* (doktorska disertacija). Beograd: Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Seidlhofer, B. (2011). *Understanding English as a Lingua Franca*. Oxford: Oxford University Press.
- Timmis, I. (2002). Native-Speaker Norms and International English: A Classroom View. *ELT Journal*, Vol. 56, No. 3, 240-249.

Примљено: 01. 10. 2015.

Коригована верзија текста примљена: 08. 11. 2015.

Прихваћено за штампу: 20. 11. 2015.

ELF IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING: RESEARCHING ATTITUDES OF SERBIAN ACADEMIC COMMUNITY

Abstract

The aim of the empirical part of the research was to explore the attitude of the Serbian academic community towards the English language used as lingua franca (ELF), i.e. neutral variety of the English language. The results might be a starting point in considering whether to include ELF in the language policy and, consequently, into English curricula in Serbia. The research included members of Serbian academic community, students of different departments, and English language teachers in the state owned and privately owned universities in Belgrade, Novi Sad and Nis. After examining their attitudes towards key postulates of ELF the conclusions are that it is necessary to start discussions about the concepts of the variety and to reassess current deeply rooted ideas about the English language from the perspective of modern linguistic trends. The need for a more liberal approach to the variety is not generated only in the needs of the market, i.e. those people to whom English is a practical means of international communication, but also the need to adjust ELT (English Language Teaching) to modern linguistic tendencies and the European Council recommendations.

Keywords: *English as lingua franca, English language varieties, English language teaching, educational language policy, ELF in educational setting in Serbia.*

АЛФ В ПРЕПОДАВАНИИ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА: ИЗУЧЕНИЕ МНЕНИЯ СЕРБСКОГО АКАДЕМИЧЕСКОГО ОБЩЕСТВА

Резюме

В эмпирической части исследования изучается отношение сербского академического общества к английскому языку как общеупотребительному – лингуа франца (АЛФ), нейтральной разновидности английского языка. Результаты могли бы представлять исходную точку для рассмотрения перспективы включения АЛФ-а в языковую образовательную политику и, следовательно, в преподавание английского языка в Сербии. В исследовании участвовали члены сербского академического общества, студенты разных факультетов и преподаватели английского языка в государственных и частных университетах в Белграде, Нише и Нови-Саде. Изучение их мнения о ключевых постулатах концепции АЛФ-а привело к выводу о необходимости пересмотра концепции данной разновидности английского языка и, до сих пор, глубоко укоренившихся представлений об английском языке, учитывая при этом современные лингвистические тенденции. Необходимость применения более либерального подхода к этой проблеме диктуют законы рынка, вернее те, которые английский язык используют в качестве главного практического инструмента международного общения, а также современные лингвистические и образовательные тенденции, рекомендуемые Советом Европы.

Ключевые слова: *английский язык как лингуа франца, разновидность английского языка, преподавание английского языка, языковая образовательная политика, АЛФ в образовательной системе Сербии.*